

Qazaqstan Respublikasy Zañnama
jáne ququqtyq aqparat institutyynyñ

JARSHYSY

gylymi-ququqtyq jýrnal №4 (75)-2023

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Зañнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМҚ
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Зañ ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒССҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Астана, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Бельх В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LLM (Астана,
Қазақстан)
Ишекков К.А. - з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Ғ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Қалиева А.Ө. – (Астана, Қазақстан)
Қаржаубаев С.С. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Князова А.Ж. – LLM (Астана, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Мұрзашев Қ.Т. – (Астана, Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Салықова Д.Ө. – (Астана, Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қызығызстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Беттеуші – **Ақылбаева С.А.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ., Жеңіс даңғ., 15А
тел.: 8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: inststzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы.....7

Мемлекет және құқық теориясы

А.И. БИРМАНОВА, Ж.С. ШУКЕНОВА,
Д.К. РУСТЕМБЕКОВА Білім алушылар мен оқытушылардың
корпоративтік мінез-құлқындағы мәдени құқықтар.....13
А.С. АХМЕТОВ Жемқорлық түсінігін зерттеудің кейбір
аспектілері.....21
Д.А. БАКИРОВ, Н.Д. МЫРЗАТАЕВ, Г.А. СТАМКУЛОВА
Қазақстандық құқықтық менталитеттің нормативтік құқықтық
қамтамасыз етілуін жетілдіру мәселелері.....33

Конституциялық және әкімшілік құқық

Қ.Е. ИСМАҒҰЛОВ, Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА,
А.К. ЕСКЕНДІРОВ Қылмыстық-процестік преюдициясы
институтының конституцияға сәйкестігі.....43
Р.Г. НҰРМАҒАМБЕТОВ, С.К. УКИН, Н.А. НАЛИЗКО
Цифрлық технологиялармен жасалған құқықтың жаңа
объектілері және олармен құқықтық қатынастардың
құқықтық нәтижелері.....53
Т.В. ЧЕХОВИЧ Құқықтық актілердің оқылу жарам-
дылығын қамтамасыз етудің жеке аспектілері.....61

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

А.А. АМАНГЕЛДІ Интеллектуалдық меншік құқығының
жеке құқық салаларымен өзара байланысы.....70
Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. РАЗИЕВА, Е.М. АЙТКАЗИН
Білім беру ұйымдарындағы «WELL-BEING» тұжырымдамсы:
корпоративтік мәдениетке енгізудің құқықтық тетіктері.....80
Э.Б. АБЛАЕВА Қазақстан Республикасының мамандан-
дырылған отбасылық соттары.....89
Э.Б. АБЛАЕВА, А.Р. ЕНСЕБАЕВА, С.М. МУХТАРОВА,
С.Б. САУТБАЕВА, М.А. УТАНОВ Қазақстан Республикасы-
ның азаматтық сот ісін жүргізудегі сот медиациясы.....102
Ғ.Б. АХМЕТ, Д.Н. БЕКЕЖАНОВ, Г.К. КОПБАСАРОВА
Климатты қорғау саласын цифрландырудағы құқықтық
реттеу мәселелері.....115

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

С.М. РАХМЕТОВ Қылмыстық-құқықтық қатынастарды
реттеу саласындағы нормашығармашылық қызмет.....122
К.Н. ШАКИРОВ, А.А. АРЫН, А.Б. ОТАРБАЕВА,
Г.А. КУАНАЛИЕВА Сыбайлас жемқорлыққа қарсы сараптама
жасауда сыбайлас жемқорлық көріністерінің тәуекел фактор-
ларын болдырмаудың өзектілігі.....133

Р.Р. ГАЛЯУТДИНОВ (Уфа қ., Ресей) «Қауіп» лауазымдық зорлық-зомбылық қылмыстарын жасау тәсілдері жүйесіндегі психикалық зорлық-зомбылық ретінде (Ресей Федерациясының құқық қолдану практикасы мысалында).....	144
З.Т. АБДУКАРИМОВА, Н.К. АБДРАМАНОВА, М.Б. ҚАЙНАЗАРОВА Қазақстандағы әйелдерге қарсы тұрмыстық зорлық-зомбылықтың криминологиялық сипаттамасы.....	150
Б.Т. АУЕШОВА Қоғамдық қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуді іске асыру ретінде «Қауіпсіз қала» жүйесін енгізу.....	158
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
Е.М. АБАЙДІЛДАНОВ, Ш.В. ТЛЕПИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Білім беруге қол жетімді құқықтық қамтамасыз ету саласындағы мақсатты топтардың халықаралық және отандық деңгейдегі өзара әрекеті.....	165
ВАН ХУНВЭЙ (Харбин қ., Қытай), ЧЖАН ЦЗЮ Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттердің энергетикалық ынтымақтастығының құқықтық аспектілері.....	176
Ж.Б. МҰЗТАУОВ, Ю.А. ГАВРИЛОВА Траншекаралық су объектілері бойынша келісімдер: жай-күйі және даму перспективалары.....	183
А.А. ЕШНАЗАРОВ, Д.Т. АМУРТАЕВА, А.С. ҚУАТОВА Алқабилердің қатысуымен соттардың қызметін салыстырмалы талдау: АҚШ пен Қазақстан мысалында.....	194
Құқықтық мониторинг	
Р.Қ. СӘРПЕКОВ Қоғамдық қатынастарды заңнамалық және заңға тәуелді реттеу мәселелері (кейбір теориялық және құқықтық аспектілер).....	203
М.И. ДЯЧУК, А.С. РАМАЗАНОВА Қылмыстық процестегі медиация жанжалдарды реттеудің ерекше тетігі ретінде.....	216
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.К. МАХАМБЕТОВА Заң техникасының кейбір тәсілдері.....	223
Жас ғалым мінбері	
З.Н. АМАНЖОЛОВА Қазақстан Республикасының бас мемлекеттік санитариялық дәрігерінің төтенше жағдай кезінде шығаратын қаулыларын қабылдау және күшін жоюдың кейбір мәселелері.....	232
М.З. КЕНЖАЛИЕВ Ислам қаржысын құқықтық реттеу: Қазақстан Республикасы, «Астана» халықаралық қаржы орталығы және Ұлыбританияның құқықтық базасын салыстырмалы талдауы.....	241
«Жаршының» архивтегі беттері	
Қ.Т. МЫРЗАШЕВ З.Ғ.Д. Л.Т. Жанұзақова мен з.ғ.к. Б.Қ. Нұрғазиновтің «Қазақстан қоғамының тұрақтылығы мен дамуын қамтамасыз етудегі Қазақстан Республикасы Конституциясының рөлі» атты ғылыми жарияланымына оралғанда.....	250
ЗҚАИ-ның ғылыми қызметі туралы ақпарат	257

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38
от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный
деятель Казахстана (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Астана, Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LL.M. (Астана,
Казахстан)
Ишеков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Калиева А.У. – (Астана, Казахстан)
Каржаубаев С.С. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Астана, Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Мурзаев К.Т. – (Астана, Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменно-
горск, Казахстан)
Салыкова Д.О. – (Астана, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Акылбаева С.А.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и
коммуникаций Республики Казахстан
(Первичная постановка на учет №6592-
Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Астана, пр. Жеңіс, 15А
тел.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой
информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №4 (75)-2023

Колонка редакции9

Теория государства и права

- А.И. БИРМАНОВА, Ж.С. ШУКЕНОВА,
Д.К. РУСТЕМБЕКОВА** Культурные права в корпоративном
поведении обучающихся и преподавателей.....13
- А.С. АХМЕТОВ** Некоторые аспекты изучения понятия
коррупции.....21
- Д.А. БАКИРОВ, Н.Д. МЫРЗАТАЕВ, Г.А. СТАМКУЛОВА**
Вопросы совершенствования нормативно-правового обеспе-
чения казахстанского правового менталитета.....33

Конституционное и административное право

- К.Е. ИСМАГУЛОВ, Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА,
А.К. ЕСКЕНДИРОВ** Конституционность института
уголовно-процессуальной преюдиции.....43
- Р.Г. НУРМАГАМБЕТОВ, С.К. УКИН, Н.А. НАЛИЗКО**
Новые объекты права, созданные цифровыми техноло-
гиями, и юридические последствия связанных с ними
правоотношений.....53
- Т.В. ЧЕХОВИЧ** Отдельные аспекты обеспечения чита-
бельности юридических актов.....61

Гражданское и гражданско-процессуальное право

- А.А. АМАНГЕЛЬДЫ** Взаимодействие права интеллекту-
альной собственности с отраслями частного права.....70
- Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. РАЗИЕВА, Е.М. АЙТКАЗИН**
«WELL-BEING» концепция в организациях образования:
правовые механизмы внедрения в корпоративную
культуру.....80
- Э.Б. АБЛАЕВА** Специализированные семейные суды
Республики Казахстан.....89
- Э.Б. АБЛАЕВА, А.Р. ЕНСЕБАЕВА, С.М. МУХТАРОВА,
С.Б. САУТБАЕВА, М.А. УТАНОВ** Судебная медиация
в гражданском судопроизводстве Республики Казахстан...102
- Г.Б. АХМЕТ, Д.Н. БЕКЕЖАНОВ, Г.К. КОПБАСАРОВА**
Проблемы правового регулирования цифровизации
в области охраны климата.....115

Уголовное право и уголовный процесс

- С.М. РАХМЕТОВ** Нормотворческая деятельность в сфере
регулирования уголовно-правовых отношений.....122

К.Н. ШАКИРОВ, А.А. АРЫН, А.Б. ОТАРБАЕВА, Г.А. КУАНАЛИЕВА Актуальность исключения факторов риска коррупционных проявлений в процессе проведения антикоррупционной экспертизы.....	133
Р.Р. ГАЛЯУТДИНОВ (г. Уфа, Россия) «Угроза» как психическое насилие в системе способов совершения должностных насильственных преступлений (на примере правоприменительной практики Российской Федерации).....	144
З.Т. АБДУКАРИМОВА, Н.К. АБДРАМАНОВА, М.Б. КАЙНАЗАРОВА Криминологическая характеристика домашнего насилия в отношении женщин Казахстана.....	150
Б.Т. АУЕШОВА Внедрение системы «Безопасный город» как реализация обеспечения общественной безопасности и правопорядка.....	158

Международное право и сравнительное правоведение

Е.М. АБАЙДЕЛЬДИНОВ, Ш.В. ТЛЕПИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Взаимодействие целевых групп на международном и внутригосударственном уровнях в сфере правового обеспечения доступа к образованию.....	165
ВАН ХУНВЭЙ (г. Харбин, Китай), ЧЖАН ЦЗЮЮ Правовые аспекты энергетического сотрудничества государств-членов Шанхайской организации сотрудничества.....	176
Ж.Б. МУЗТАУОВ, Ю.А. ГАВРИЛОВА Соглашения по трансграничным водным объектам: состояние и перспективы развития.....	183
А.А. ЕШНАЗАРОВ, Д.Т. АМУРТАЕВА, А.С. КУАТОВА Сравнительный анализ деятельности судов с участием присяжных заседателей: на примере США и Казахстана....	194

Правовой мониторинг

Р.К. САРПЕКОВ Вопросы законодательного и подзаконного регулирования общественных отношений (некоторые теоретико-правовые аспекты).....	203
М.И. ДЯЧУК, А.С. РАМАЗАНОВА Медиация в уголовном процессе как особый механизм урегулирования конфликтов.....	216

Из практики законотворчества на государственном языке

А.К. МАХАМБЕТОВА Некоторые подходы юридической техники.....	223
---	-----

Трибуна молодого ученого

З.Н. АМАНЖОЛОВА Некоторые вопросы принятия и отмены постановлений главного государственного санитарного врача Республики Казахстан, издаваемых при чрезвычайном положении.....	232
М.З. КЕНЖАЛИЕВ Правовое регулирование исламских финансов: сравнительный анализ законодательной базы Республики Казахстан, Международного финансового центра «Астана» и Великобритании.....	241

Архивные страницы «Вестника»

К.Т. МУРЗАШЕВ Возвращаясь к научной публикации д.ю.н. Л.Т. Жанузаковой и к.ю.н. Б.К. Нургазинова «Роль Конституции Республики Казахстан в обеспечении стабильности и развитии казахстанского общества».....	250
---	-----

Информация о научной деятельности ИЗПИ	257
---	-----

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute
of Legislation and Legal information
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №38
from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – *c.j.s., Honored Worker of
Kazakhstan (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abaydeldinov E.M. – *d.j.s. (Astana,
Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Barnaul, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members

Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Dzhangarashev R.M. – *LLM (Astana,
Kazakhstan)*
Ishekov K.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Kalieve A.U. – *(Astana, Kazakhstan)*
Kazbayeva A.G. – *c.j.s. (Astana,
Kazakhstan)*
Karzhaubaev S.S. – *c.j.s. (Astana,
Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *LLM (Astana, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Astana,
Kazakhstan)*
Murzashv K.T. – *(Astana, Kazakhstan)*
Nurmagametov R.G. – *PhD
(Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk,
Kazakhstan)*
Salykova D.O. – *(Astana, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)*

Editor – **Koltubaeva G.B.**
Layout – **Akylbaeva S.A.**
Tel.: 8 (7172) 26-61-29

*The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)*

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000,
Astana, Zhenis ave., 15A,
tel.: 8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №4 (75)-2023

Editorial.....11

Theory of State and law

- A.I. BIRMANOVA, ZH.S. SHUKENOVA,
D.K. RUSTEMBEKOVA Cultural rights in the corporate behavior
of students and teachers.....13
A.S. AKHMETOV Some aspects of studying the concept of cor-
ruption.....21
D.A. BAKIROV, N.D. MYRZATAEV, G.A. STAMKULOVA
Issues of improving normative and legal support of the
kazakhstani legal mentality.....33

Constitutional and Administrative Law

- K.E. ISMAGULOV, E.N. KALIAKPEROVA,
A.K. ESKENDIROV Constitutionality of the institution of
criminal procedural prejudice.....43
R.G. NURMAGAMBETOV, S.K. UKIN, N.A. NALIZKO
New objects of law created by digital technologies and legal
consequences of legal relations with them.....53
T.V. CHEKHOVYCH Some aspects for ensuring readability
of legal acts.....61

Civil and Civil Procedure Law

- A. AMANGELDY Interaction of intellectual property law with
certain branches of public law.....70
F.G. IBRAGIMOVA, D.B. RAZIEVA, Y.M. AYTKAZIN
«WELL-BEING» concept in educational organizations: legal
mechanisms of implementation in corporate culture.....80
E.B. ABLAEVA Specialized family courts Republic
of Kazakhstan.....89
E.B. ABLAEVA, A.R. ENSEBAYEVA, S.M.
MUKHTAROVA, S.B. SAUTBAYEVA, M.A. UTANOV Judicial
mediation in civil proceedings Republic of Kazakhstan.....102
G.B. AKHMET, D.N. BEKEZHANOV,
G.K. KOPBASSAROVA Problems of legal regulation
of digitalization in the field of climate protection.....115

Criminal law and Criminal procedure

- S.M. RAKHMETOV Normative activity in the field
of regulation of criminal law relations.....122
K.N. SHAKIROV, A.A. ARYN, A.B. OTARBAYEVA, G.A.
KUANALIYEVA The relevance of exclusion of the risk factors
of corruption manifestations in the process of carrying out the
anti-corruption examination.....133
R.R. GALYAUTDINOV (Ufa, Russia) "Threat" as mental
violence in the system of ways of committing official violent
crimes (on the example of law enforcement practice of the
Russian Federation).....144

Z.T. ABDUKARIMOVA, N.K. ABDRAMANOVA, M.B. KAINAZAROVA Criminological description of domestic violence against women of Kazakhstan.....	150
B.T. AUYESHOVA Implementation of the "Safe city" system: how the implementation of ensuring public safety and law order.....	158

International law and Comparative law

Y.M. ABAIDELDINOV, S.V. TLEPINA, M.ZH. KULIKPAYEVA Interaction of target groups at the international and domestic level in the field of legal support of access to education.....	165
WANG HONGWEI (Harbin, China), ZHANG JU Legal aspects of energy cooperation of the SHanghai cooperation organization member states.....	176
Zh.B. MUZTAUOV, J.A. GAVRILOVA Agreements on transboundary water bodies: state and prospects of development.....	183
A.A. YESHNAZAROV, D.T. AMURTAYEVA, A.S. KUATOVA Comparative analysis of the activity of courts with the participation of jurors: on the example of the USA and Kazakhstan.....	194

Legal monitoring

R.K. SARPEKOV Issues of legislative and subordinate regulation of public relations (some theoretical and legal aspects).....	203
M.I. DIACHUK, A.S. RAMAZANOVA Mediation in criminal proceedings as a special mechanism for conflict resolution.....	216

From the lawmaking practice in the official language

A.K. MAKHAMBETOVA Certain approaches of legal technique.....	223
--	-----

Young researchers' tribune

Z.N. AMANZHLOVA Some problems of adoption and cancellation of resolutions of the chief state sanitary doctor of the Republic of Kazakhstan issued in case of emergency.....	232
M.Z. KENZHALIEV Legal regulation of the islamic finance: comparative analysis of the legal framework of the Republic of Kazakhstan, «Astana» International financial centre and United Kingdom.....	241

The archive pages of the «Bulletin»

K.T. MURZASHEV Returning to the scientific publication of doctor of law L.T. Zhanuzakov and candidate of law B.K. Nurgazinov «The role of the Constitution of the Republic of Kazakhstan in ensuring stability and development of kazakhstani society».....	250
---	-----

Information about the scientific activities of ILLI RK.....	257
--	------------

ЗАҢ ТЕХНИКАСЫНЫҢ КЕЙБІР ТӘСІЛДЕРІ

Айгүл Көбейсінқызы Махамбетова

Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты
Лингвистика орталығының жетекші ғылыми қызметкері, құқық магистрі;
Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: mak271079@mail.ru

Аннотация. Мақалада қазақ тіліндегі сөздердің орын тәртібіне қысқаша сипаттама беріліп, заң техникасының қалыптасқан практикадағы ықтимал әсері қаралады. Сөздер сөйлемде өзара байланысуы үшін қалыпты орындарын сақтауға тиіс. Зерттеушілердің көпшілігі өз еңбектерін осы саладағы мәселелерді зерттеуге арнады. Автор қазақ тілтанушысы, көрнекті ғалым, филология ғылымдарының докторы М. Балақаевтың пікіріне тоқталып, оның сөздердің қалыпты орналасу тәртібіне, соның ішінде тұрлаулы сөйлем мүшелері орын тәртібіне қатысты тұжырымын келтіреді. Мақалада сол орын тәртібінің анықтамасы беріліп, талап сақталмаған жағдайда қандай өзгеріс болатыны мысалдармен көрсетіледі. Сонымен қатар қолданыстағы заңнамалық актілерде осы әдеби тіл нормасы талабының сақталуы тұрғысынан талдау жүргізіледі. Әр кезеңде қабылданған заңнама мәтіндерін салыстырып талдау арқылы оның нәтижесі кестеде көрсетіледі. Мәселен, онда бір ғана «болып табылады» сөзінің орын тәртібін түрліше берілген. Зерттеу тұжырымы құқықтық актілерді әзірлеу барысында қажет болатын нақты тәсіл түрінде ұсынылады.

Сонымен бірге кодекстерге түзету енгізу көзделген ілеспе заң жобаларын әзірлеу кезінде орын алған олқылықтар қолданыстағы заңнама мәтіндерінен көрсетіледі. Ілеспе заңда жазылған кодекс атауын, қабылданған жылын көрсету тәсілдері кестелерде беріліп, нәтижесінде әзірлеушілерге көмекші құрал болатын нақты кесте ұсынылады. Бұл нәтижені әзірлемелер үшін негізге алынатын құжаттарға жатқызуға болады.

Тақырыптың көкейкестілігін ашу мақсатында мәселені практикалық тұрғыдан зерделеуге де назар аударылады. Осы тұрғыдан көршілес елдің заң техникасы практикасына қысқаша шолу жасалады. Олқылықтарға жол бермеу амалдарының бірі ретінде құқықтық акт мәтінін әзірлеуде қолдану қажет болатын тәсілдер ұсынылады. Атап айтқанда, қорытынды тұжырымдарды заң шығару практикасында қолданған орынды. Автор заң құжаттарын сауатты әрі дұрыс ресімдеу жолымен ғана ондағы олқылықтардың алдын алуға болатынын ұсынатын ғалымдардың тұжырымдарына да тоқталады.

Түйін сөздер: заң техникасы; кодекс; ілеспе заң; кодекстің жазылу тәртібі; заңнамалық акт; сөздердің орын тәртібі.

НЕКОТОРЫЕ ПОДХОДЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕХНИКИ

Махамбетова Айгүль Кобейсиновна

Ведущий научный сотрудник Центра лингвистики Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, магистр права; г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: mak271079@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается краткое описание порядка слов на казахском языке и потенциальная интерференция, сложившаяся на практике применения юридической техники. Предложения на казахском языке имеют некоторые особенности, обусловленные специфичным порядком слов. Немало исследователей посвятили свои труды изучению вопросов этой области. Автор обращается к мнению казахского языковеда, выдающегося ученого, доктора филологических наук М. Балакаева и приводит его выводы об устойчивом порядке расположения слов, в том числе о порядке главных членов предложения. В статье дается определение данного порядка и иллюстрируется на примерах, к каким изменениям может привести несоблюдение требований. Также проводится анализ действующих законодательных актов на предмет соблюдения требований указанной

литературной нормы. Результаты сопоставительного анализа текстов законодательства, принятые в разных периодах, отражаются в таблицах. Например, лишь одно слово «болып табылады» (является) имеет разный порядок расположения. Вывод исследования представляется в виде конкретного подхода, являющегося необходимым при разработке правовых актов.

Вместе с этим, имеющиеся пробелы при разработке сопутствующих законопроектов, по которым предусмотрено внесение поправок в кодексы, отражаются на примерах из действующего законодательства. Подходы к изложению заголовка и даты принятия кодекса, предусмотренные в сопутствующем законе, представлены в таблицах, разработчикам представляется его конкретный результат-таблица, который является вспомогательным инструментом. Этот результат можно отнести к основополагающим документам для разработок.

В целях раскрытия актуальности темы внимание уделяется изучению проблемы в практическом разрезе. В этом отношении представлен краткий обзор из практики юридической техники соседней страны. Как один из способов недопущения пробелов предлагаются подходы, необходимые для использования при разработке текста правового акта. В частности, заключительные выводы могут быть использованы в законотворческой практике. В статье автор останавливается на выводах ученых, предлагающих методы исключения пробелов в юридических документах путем их грамотного и правильного оформления.

Ключевые слова: юридическая техника; кодекс; сопутствующий закон; порядок изложения кодекса; законодательный акт; порядок слов.

CERTAIN APPROACHES OF LEGAL TECHNIQUE

Makhambetova Aigul Kobeyzinovna

Leading Researcher of the Center for Linguistics of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan, Master of Law; Astana, Republic of Kazakhstan, e-mail: mak271079@mail.ru

Abstract. The article discusses a brief description of word order in Kazakh and the potential interference that has developed in the practice of legal technique. Kazakh sentences have some peculiarities due to the specific word order. Numerous researchers have devoted their works to the study of issues in this field. The author refers to the opinion of the Kazakh linguist, outstanding scientist, doctor of philological sciences M. Balakaev and cites his conclusions on the stable order of words, including the order of the main members of the sentence. The article defines this order and illustrates with examples what changes may result from non-compliance. It also analyses the current legislative acts for compliance with the requirements of this literary norm. The results of comparative analysis of the texts of legislation adopted in different periods are reflected in the tables. For example, only one word "болып табылады" (is) has different ordering. The conclusion of the study is presented in the form of a specific approach, which is necessary in the development of legal acts.

At the same time, existing gaps in the drafting of companion bills, for which amendments to codes are envisaged, are reflected on examples from existing legislation. The approaches to the presentation of the title and date of adoption of the code provided for in the companion legislation are tabulated, the developers are presented with its specific result-table, which is an auxiliary tool. This result can be referred to as a foundational document for developments.

In order to reveal the relevance of the topic, attention is paid to the study of the problem in the practical context. In this respect, a brief overview from the practice of legal technique of a neighbouring country is presented. As one of the ways to avoid gaps, approaches are suggested for use in the development of the text of a legal act. In particular, the final conclusions can be used in law-making practice. In the article the author dwells on the conclusions of scientists who propose methods of excluding gaps in legal documents by means of their competent and correct design.

Keywords: legal technique; code; collateral law; order of code; legislative act; order of words.

Кіріспе

Сөйлемнің белгілі бір құрылысын таңдауда сөйлемнің мағыналық жағы үлкен рөл атқарады. Белгілі бір ойды білдіру үшін оған сәйкес сөздермен қатар, олардың орын тәртібі де таңдалып алынады. Сөйлемнің мағыналық жағы мен құрылымдық жағы өзара тығыз байланысты болады. Сөздердің орын тәртібі олардың сөйлем ішінде белгілі ретпен орналасу тәртібі дегенді білдіреді. Сөз болып отырған осы орын тәртібін сақтау заңнамалық актілерге де тән. Бұған қоса заңнама техникасының көрсетілген тәртіпке ұқсас кейбір талаптарын сақтау да міндетті болып келеді. Заңнамалық актілерді құрылымдау, жетілдіріп, түсінікті етуге арналған заң техникасының құқық құжаттарының сапалы болуына ықпал ететіні сөзсіз. Ол заңнаманы жетілдіруде үлкен мәнге ие. Сондықтан зерттеу тақырыбы өзекті болып табылады әрі ол көп зерттелмеген тың тақырыптар қатарына жатады.

Әдістер

Талдау, оның ішінде заң техникасының тәсілдерін талдаудың ғылыми әдістері, жалпы шолу және салыстыру негізге алынды.

Негізгі бөлім (талқылаулар мен нәтижелер)

Сөйлемдегі сөздер өзара байланыста болу үшін олардың белгілі бір қалыптағы орындары болуы шарт. Сөздердің қалыпты орналасу тәртібі арқылы, біріншіден, олардың син-

таксистік байланысы жүзеге асса, екіншіден, синтаксистік қатынасы айқындалады (мыс.: биік ағаш, темір қасық, жалт қарады, т.с.с.). Бұған қоса М. Балақаев: «жалғаусыз, тұрған орнына қарай байланысқан сөздердің байланысы берік болады», – дейді. Сондықтан олардың орнын өзгертуге болмайды: өзгертсе, не байланыс үзіледі, не синтаксистік қызметі өзгереді (білімді студент, студент білімді). Сөйлемдегі сөздердің орналасу тәртібі деп сөйлем мүшелерінің бір-бірімен белгілі синтаксистік қарым-қатынасқа түсіп құрылуын айтады.

М. Балақаев көрсеткен сөздердің орын тәртібіне байланысты тәсілдердің бірі: бастауыш пен баяндауышты ажыратады. Сонымен қатар жалпы ереже бойынша сөйлем мүшелерінің орын тәртібі: баяндауыш сөйлемнің ең соңында, бастауыш одан бұрын, анықтауыш анықталатын сөзден бұрын, толықтауыш пен пысықтауыш өздері қатысатын сөздерден бұрын тұрады [1, 79-81-б.].

Құқықтық актілер туралы заңның 24-бабының 3-тармағына сәйкес заң мәтіні әдеби тіл нормалары да сақтала отырып жазылуға тиіс¹. Осы талап бойынша жоғарыда анықтама берілген ереже де сақталуы қажет. Аталған ереженің және заң техникасының кейбір талаптарының сақталатыны-сақталмайтынына жүргізілген зерттеуге тоқталған жөн.

Заңнамалық акт – ҚР Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізетін заң, конституциялық заң, кодекс, шоғыр-

№	Түзету енгізілген ілеспе заң	Заңнамалық актінің ілеспе заңда берілген редакциясы
1.	2022 жылғы 3 қаңтардағы № 101-VII ҚРЗ	«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» 2020 жылғы 7 шілдедегі Қазақстан Республикасының Кодексі ²
2.	2022 жылғы 3 мамырдағы № 118-VII ҚРЗ	«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» 2020 жылғы 7 шілдедегі Қазақстан Республикасының Кодексі ³
3.	2022 жылғы 21 мамырдағы № 123-VII ҚРЗ	2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі ⁴

¹ «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000480>. Қаралған күні: 14.06.2023 ж.

² «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне биологиялық қауіпсіздік мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2022 жылғы 21 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000123>. Қаралған күні: 14.06.2023 ж.

³ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне баланың құқықтарын қорғау, білім беру, ақпарат және ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2022 жылғы 3 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000118>. Қаралған күні: 14.06.2023 ж.

⁴ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне биологиялық қауіпсіздік мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2022 жылғы 21 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000123>. Қаралған күні: 14.06.2023 ж.

ландырылған заң, заң, ҚР Үкіметінің заң күші бар уақытша қаулысы, ҚР Парламенті Сенатының және Мәжілісінің қаулылары. Осындай актілерге өзгерістер және (немесе) толықтырулар енгізу туралы заңнамалық акт

көрсетіледі:

Осы кестенің соңғы жолындағы мысалда кодекс дұрыс жазылған. Яғни заң техникасына сәйкес ҚР денсаулық саласындағы кодексінің алдымен қабылданған жылы,

№	Түзету енгізілген ілеспе заң	Заңнамалық актінің ілеспе заңда берілген редакциясы
1	2023 жылғы 6 ақпандағы № 194-VII ҚРЗ	«Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» 2011 жылғы 26 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Кодексі
2	2023 жылғы 27 наурыздағы № 216-VII ҚРЗ	2011 жылғы 26 желтоқсандағы «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі

жобасының мәтінінде сол актілердің тақырыбы, қабылданған күні көрсетілуге тиіс. Алайда осы деректерді көрсетуде бірізділіктің сақталмайтыны құжат жобаларында ғана емес, кейбір заңнамалық актілерде де байқалады. Атап айтқанда, Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы кодекс деректемелерінің 2022 жылы түзетулер енгізу барысында жазылған нұсқалары төменде

тырнақша ішінде атауы, соңында актінің негізгі түрі жазылады. Осы жазылу реті неке-отбасы саласындағы кодексте да сақталады. Алайда осындай олқылықтың бұл кодексте де орын алғаны мына кестеден анық көрінеді:

Осындай болмашы қателерді болғызбау мақсатында қолданыстағы кодекстерге қатысты мынадай кесте ұсынылады: Бұл үлгі-кестенің

№	Реттелетін қоғамдық қатынастар	Заң техникасына сәйкес кодекстің жазылу тәртібі
1.	бюджеттік	2008 жылғы 4 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Бюджет кодексі ⁵
2.	азаматтық	1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім) ⁵
3.		1999 жылғы 1 шілдедегі Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Ерекше бөлім) ⁵
4.	азаматтық процестік	2015 жылғы 31 қазандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі ⁶
5.	неке-отбасы	2011 жылғы 26 желтоқсандағы «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі ⁵
6.	экологиялық	2021 жылғы 2 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Экология кодексі ⁷
7.	су	2003 жылғы 9 шілдедегі Қазақстан Республикасының Су кодексі ⁷
8.	жер	2003 жылғы 20 маусымдағы Қазақстан Республикасының Жер кодексі ⁵
9.	орман	2003 жылғы 8 шілдедегі Қазақстан Республикасының Орман кодексі ⁷

⁵ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2023 жылғы 20 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2300000226>. Қаралған күні: 14.06.2023 ж.

⁶ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне цифрлық активтер және ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2023 жылғы 6 ақпандағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2300000194>. Қаралған күні: 14.09.2023;

⁷ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасындағы әкімшілік реформа мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2023 жылғы 19 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000223/compare>. Қаралған күні: 14.09.2023;

10.	салық	2017 жылғы 25 желтоқсандағы «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі (Салық кодексі) ⁸
11.	кеден	2017 жылғы 26 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасындағы кедендік реттеу туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі ⁵
12.	еңбек	2015 жылғы 23 қарашадағы Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі ⁵
13.	қылмыстық жазаларды орындауға байланысты	2014 жылғы 5 шілдедегі Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі ⁵
14.	әкімшілік жауаптылыққа тартуға байланысты	2014 жылғы 5 шілдедегі Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі ⁹
15.	қылмыстық жауаптылыққа тартуға байланысты	2014 жылғы 4 шілдедегі Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі ¹⁰
16.	қылмыстық-процестік	2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі ⁵
17.	денсаулық сақтау саласындағы	2015 жылғы 29 қазандағы Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексі ⁵
18.	кәсіпкерлік саласындағы	2017 жылғы 27 желтоқсандағы «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі ⁵
19.	жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану саласындағы	2020 жылғы 29 маусымдағы Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі ⁵
20.	әкімшілік рәсімдерді және әкімшілік сот ісін жүргізуді жүзеге асыруға байланысты	2020 жылғы 29 маусымдағы Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі ⁷

кез келген саладағы кодекс жобасын әзірлеу барысында септігін тигізери анық. Осындай кесте, яғни ҚР кодекстері жобаларын ресімдеу тәртібі әдістемелік ұсынымдардың IV тарауында қамтылған [2, 40-41-б.].

Көршілес елдер тәжірибесі ретінде Ресейдің заңнама саласындағы актілерді ресімдеудің әдіс-тәсілдеріне тоқталуға болады. Бұл елде заң жобаларын заң-техникалық тұрғыдан ресімдеу жөніндегі әдістемелік

ұсынымдар 2021 жылы жаңа редакцияда бекітілген. Заңнамалық актілерге өзгерістер енгізу туралы заң жобаларын ресімдеу тәртібі 4-тарауда анық жазылған. Онда өзгерістер енгізудің нақты мысалдары берілген. Мысалы:

Бұл кестеден актінің «актінің түрі, жылы, нөмірі, «атауы» түріндегі жазылу ретін нақты көруге болады [3, С. 36].

№	Түзетудің түпнұсқасы
1.	<p>О внесении изменений в статью 5 Федерального закона «О» и Федеральный закон «О»</p> <p>Статья 1 Внести в статью 5 Закона Российской Федерации от № ... «О» (Собрание законодательства Российской Федерации, 2000, № ..., ст. ...) следующие изменения: 1) часть 1 дополнить словами «...»;</p>

⁸ «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) толықтыру енгізу туралы» 2023 жылғы 12 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000025/compare>. Қаралған күні: 14.09.2023;

⁹ «Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2023 жылғы 20 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000227/compare>. Қаралған күні: 14.09.2023;

Р.б №	Заңның атауы	Қабылданған жылы
1.	«Агломерацияларды дамыту туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 1 қаңтар
2.	«Өсімдіктер дүниесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 2 қаңтар
3.	«Қазақстан Республикасындағы цифрлық активтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 6 ақпан
4.	«Әскери полиция органдары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 14 наурыз
5.	«Кәсіптік біліктілік туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 4 шілде
6.	«Семей ядролық қауіпсіздік аймағы туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 5 шілде
7.	«Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 10 шілде
8.	«Заңсыз иемденілген активтерді мемлекетке қайтару туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2023 жылғы 12 шілде

Айтып өткен жалпы ереженің, атап айтқанда, сөйлем мүшелерінің орын тәртібі бойынша баяндауыштың сөйлем соңында тұру талабының сақталуын анықтау

берілген кестеде көрсетілді:

- 1) 2023 жылы қабылданған заңдар мәтінінде;
- 2) 1995 – 2001 жылдар аралығында қа-

Р.б №	Заңның атауы	Қабылданған жылы
1.	«Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы»	1995 жылғы 30 наурыз
2.	«Тұтыну кооперативі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2001 жылғы 8 мамыр
3.	«Өлшем бірлігін қамтамасыз ету туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2000 жылғы 7 маусым
4.	«Өндірістік кооператив туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	1995 жылғы 5 қазан
5.	«Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	2000 жылғы 19 қазан

мақсатында ағымдағы жылы қабылданған және 1995 – 2001 жылдар аралығында қабылданған заңдар зерделенді. 2023 жылы 1 қаңтар мен 12 шілде аралығындағы негізгі құқықтық актілердің тізімі:

Ал іргелі және қолданбалы зерттеу бойынша мониторинг жүргізілген кейбір заңдар төмендегі кестеде келтірілді:

Екі кезеңде таңдалған заңдар мәтінінде кездесетін «болып табылады» (являет(-ют) ся) баяндауышының орын тәртібі төменде

былданған заңдар мәтінінде:

Бұдан екі кезеңнің төмендегідей салыстырма кестесі шығады:

Бұл жерде «болып табылады» етістігінің «мыналар» деген сөзбен тіркесіп не жеке өзі тұрып жасалған орын тәртібінің 5 түрлі тәсілі байқалады. Заңнамадағы қолданылу жиілігін, құрылымдық бөлікті толықтыру бөлігінде заң техникасы мен жалпы ережені негізге алып, мынадай тұжырым жасалады:

¹⁰ «Қазақстан Республикасының Қылмыстық және Қылмыстық-процестік кодекстеріне экологиялық құқық бұзушылықтар және вандализм көріністері үшін жауаптылықты күшейту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2023 жылғы 3 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000186/compare>. Қаралған күні: 14.09.2023;

№	Заңның құрылымдық бөлігі	Орыс тілінде	Қазақ тілінде
1.	Агломерацияларды дамыту туралы заңның 4-бабының 1-тармағы	1. Критериями отнесения населенных пунктов к агломерации являются: 1) наличие ...; 2) тенденция	1. Елді мекендерді агломерацияға жатқызу өлшемшарттары мыналар болып табылады: 1) ... болуы; 2) ... үрдісі.
2.	Өсімдіктер дүниесі туралы заңның 3-бабының 2-тармағы	2. Задачами законодательства Республики Казахстан ... являются: 1) обеспечение ...; 2) ... обеспечение ...; 3) обеспечение; 4) развитие	2. Мыналар: 1) ... қамтамасыз ету; 2) ... ғылыми қамтамасыз ету; 3) ... қамтамасыз ету; 4) ... дамыту Қазақстан Республикасының ... заңнамасының міндеттері болып табылады.
3.	Кәсіптік біліктілік туралы заңның 4-тармағы	Участниками Национальной системы квалификаций являются: 1) ...; 2) ...; 11) центры признания.	Мыналар: 1) ...; 2) ...; ... 11) тану орталықтары Ұлттық біліктілік жүйесіне қатысушылар болып табылады.
4.	Заңсыз иемденілген активтерді мемлекетке қайтару туралы заңның 9-бабының 1-тармағы; 32-тармағы 3-тармағы	1. Основными функциями комиссии являются: 1) ...; 2) ...; 3) ...; 4) формирование	1. Комиссияның негізгі функциялары: 1) ...; 2) ...; 3) ...; 4) ... қалыптастыру болып табылады.
		3. Поступлениями Специального государственного фонда являются: 1) ...; 2) деньги	3. Арнаулы мемлекеттік қордың түсімдері мыналар болып табылады: 1) ... ақша; 2) ... ақша;
5.	Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы заңның 3-бабының 2-тармағы	2. Задачами настоящего Закона являются: 1) ...; 2) ...; ... 5) обеспечение	2. Осы Заңның міндеттері мыналар болып табылады: 1) ...; 2) ...; ... 5) ... қамтамасыз ету.
6.	Семей ядролық қауіпсіздік аймағы туралы заңның 3-бабының 2-тармағы	2. Задачами создания Семипалатинской зоны ядерной безопасности являются: 1) ...; 2) ...; ... 5) развитие	2. Мыналар Семей ядролық қауіпсіздік аймағын құру міндеттері болып табылады: 1) ...; 2) ...; ... 5) ... дамыту.

Қорытынды

Осы зерттеу нәтижесінде ұсынылған үлгі – заң техникасы әдістемесінің толықтырылып өңделген нұсқасы. Ілеспе заң жобаларындағы түзетулер енгізілетін кодекстің жазылу тәртібін құқықтық жүйелерден іздеуге уақыт жоғалтпай, осы дайын үлгіні қолдану ұсынылады. Бұған қоса кестеде мысалдар

келтіріліп көрсетілген тәсіл қолданылған жағдайда негізгі заң мәтінінде бірізділік сақталады әрі ілеспе заң мәтінінде құқықтық актілерге толықтыру енгізу тәсілі жеңілдейді. Өзірлеуші органдар тұжырымдалып, ұсынылып отырған екі тәсілді заң техникасы бойынша әдістемелік көмекші құрал ретінде пайдалануға болады.

№	Заңның құрылымдық бөлігі	Орыс тілінде	Қазақ тілінде
1.	ҚР Ұлттық Банкі туралы заңның 3-тармағы	3. Принципами особого режима регулирования являются: 1) ...; 2) соблюдение	3. Ерекше реттеу режимінің қағидаттары: 1) ...; 2) ... сақтауы болып табылады.
2.	Тұтыну кооперативі туралы заңның 17-бабының 1-тармағы	1. Органами управления потребительского кооператива являются: 1) ...; 2) ...; 3) ...	1. Тұтыну кооперативінің органдары мыналар болып табылады: 1) ...; 2) ...; 3) ...
3.	Өлшем бірлігін қамтамасыз ету туралы заңның 7-бабы; 22-бабының 1-тармағы	Объектами государственной системы обеспечения единства измерений являются: 1) ...; ... 9) 1. Объектами государственного метрологического контроля являются: 1) ...; ... 7)	Өлшем бірлігін қамтамасыз ету мемлекеттік жүйесінің объекті-лері мыналар болып табылады: 1) ...; ... 9) 1. Мыналар мемлекеттік метрологиялық бақылау объекті-лері болып табылады: 1) ...; ... 7)
4.	Өндірістік кооператив туралы заңның 20-бабының 1-тармағы	1. Источниками формирования имущества производственного кооператива являются: 1) ...; 2) ...; 3) иные источники	1. Өндірістік кооператив мүлкін құрайтын көздер мыналар: 1) ...; 2) ...; 3) ... өзге де көздер болып табылады.
5.	Күзет қызметі туралы заңның 3-бабы	Основными задачами охранной деятельности являются: 1) ...; 2) защита	Күзет қызметінің негізгі міндеттері: 1) ...; 2) ... қорғау болып табылады.

Сонымен қатар заң техникасы саласындағы мына тұжырымға тоқталып өткен орынды. Көптеген заңгерлер өз қызметінде заң техникасын негізгі құрал ретінде танымағандықтан, қиындықтарға тап болады. Оның алдын алу үшін құқықтану саласын-

дағы заң құжаттарының сауатты әрі дұрыс ресімделуін, нормативтік құжаттарды құрастыруда заң хатының техникасы қағидаларын негізге алу қажет [4, 11-б.]. Құқықтық акт мәтінінің қисынды болмауы заң шығармашылығына қайшы келеді. Қайшылықты

№	Заң мәтініндегі нұсқа	2023 жылы қабылданған заңдар мәтінінде	1995 – 2001 жылдар аралығында қабылданған заңдар мәтінінде
1.	1. Есім сөз мыналар болып табылады: 1) ... ; 2)	кездеседі	кездеседі
2.	1. Мыналар: 1) ...; ... 4) есім сөз болып табылады.	кездеседі	кездеседі

3.	1. Есім сөз: 1) ...; ... 4) ... қалыптастыру болып табылады.	кездеседі	кездеседі
4.	1. Мыналар есім сөз болып табылады: 1) ...; ... 5)	кездеседі	кездеседі
5.	1. Есім сөз мыналар: 1) ...; ... 3) ... болып табылады.	---	кездеседі

болғызбаудың жолы – заң нормаларын де қосқан дұрыс, өйткені оның негізгі мақ- қысқа, нақты әрі түсінікті етіп жазу. Олардың саты заң қызметін оңтайландыру болып та- қатарына заң техникасының ережелерін- былады.

№	Заң мәтінінде жиі кездесетін дұрыс нұсқа	Қолданылатын орны
1.	1. Мыналар: 1) ...; 2) есім сөз болып табылады.	тармақшалар кемінде 2 рет санама- ланған жағдайда осы тәсіл қолданы- лады
2.	1. Есім сөз мыналар болып табылады: 1) ...; ... 4)	тармақшалар 3 реттен артық санама- ланған жағдайда осы тәсіл қолданы- лады

ӘДЕБИЕТ

1. Шалабай Бердібай. Қазіргі қазақ тілі. Синтаксис: оқу құралы. – Стер. бас. – Алма- ты: Қазақ университеті, 2020. – 185 б.

2. Нормативтік құқықтық актілерді ресімдеу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар (заң техникасы): Әдістемелік құрал / Авт. ұжым басш. мен ред. Р.Қ. Сәрпеков – Астана: «Қазақстан Республикасының Заңнама институты» ММ, 2019. – 160 б.

3. Методические рекомендации по юридико-техническому оформлению законопроектов (редакция 2021 года). Утв. И.Н. Дивейкиным, исполняющим обязанности Руководителя Аппарата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации. Госу- дарственно-правовое Управление Президента Российской Федерации, Правовое управ- ление Аппарата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации. 30.03.2021. – 58 с.

4. Қалмырзина З.Ж., Есімсейтов Б.Р. Заң хаты техникасының кейбір мәселелері. «Құқық қорғау органдары академиясының Жаршысы» журналы. 2017. <https://academy-rep.kz/item.php?id=622> Қаралған күні: 14.09.2023

REFERENCES

1. Shalabaj Berdibaj. Qazirgi qazaq tili. Sintaksis: oqu quraly. – Ster. bas. – Almaty: Qazaq universiteti, 2020. – 185 b.

2. Normativtik qyqyqtqy aktilderdi resimdeu zhonindegi adistemelik usynymdar (zañ tehnikasy): Adistemelik qural / Avt. ūzhym bassh. men red. R.Q. Sarpokov – Astana: «Qazaqstan Respublikasynuñ Zañnama instituty» MM, 2019. – 160 b.

3. Metodicheskie rekomendacii po juridiko-tehnicheskomu oformleniju zakonproektov (redakcija 2021 goda). Utv. I.N. Divejkinym, ispolnjajushhim objazannosti Rukovoditelja Apparata Gosudarstvennoj Dumy Federal'nogo Sobranija Rossijskoj Federacii. Gosudarstvenno-pravovoe Upravlenie Prezidenta Rossijskoj Federacii, Pravovoe upravlenie Apparata Gosudarstvennoj Dumy Federal'nogo Sobranija Rossijskoj Federacii. 30.03.2021. – 58 s.

4. Qalmyrzina Z.Zh., Esimsejtov B.R. Zañ haty tehnikasynuñ kejbir məseleleri. «Qyqyq qorǵau organdary akademiasynuñ Zharshysy» zhurnaly. 2017. <https://academy-rep.kz/item.php?id=622> Qaralan kyni: 14.09.2023